

بنام خدا

قلمروهای ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران

سخنرانی

دکتر محمدرضا حافظ نیا

استاد جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک دانشگاه تربیت مدرس

وبینار دبیران جغرافیا در تهران

۲۲ آذر ۱۴۰۰

انواع قلمروهای ژئوپلیتیکی

قلمروهای ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران به دو گروه تقسیم می شود:

الف) قلمروهای طبیعی،

ب) قلمروهای ادعایی،

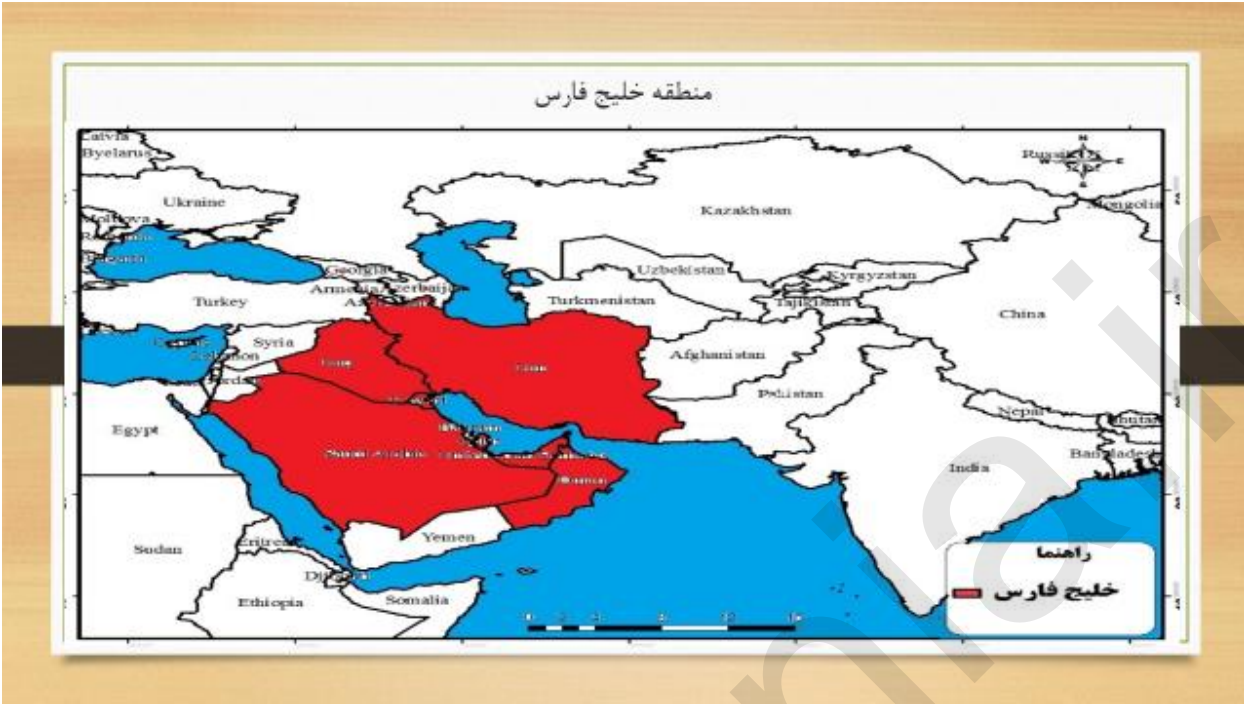
قلمروهای ژئوپلیتیکی طبیعی

- جمهوری اسلامی ایران در این قلمروها از وزن ژئوپلیتیکی بالاتر نسبت به دیگر اعضای آن برخوردار است، و یا به نوعی به عنوان قدرت برتر، آن قلمرو را نمایندگی می کند.
- سه قلمرو طبیعی به شرح زیر برای ج.ا. ایران در جهان وجود دارد:
 ۱. منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس،
 ۲. قلمرو شیعی جهان،
 ۳. قلمرو تمدن ایرانی،
- جمهوری اسلامی ایران در این قلمروها حالت مرجعیت جغرافیایی دارد و از پتانسیل و ظرفیت رهبری در آن نیز برخوردار است.

قلمروهای ژئوپلیتیکی ادعایی

- اینگونه قلمروها خود بر دو نوع هستند:
- ۱- ایدئولوژیک، ۲- جغرافیایی
- قلمروهای ایدئولوژیک جمهوری اسلامی ایران عبارتند از:
 - ۱. قلمرو جهان اسلام ، ۲. قلمرو مستضعفین جهان، ۳. قلمرو ضد اسرائیلی و آزادی قدس، ۴. قلمرو جنبشهای آزادیبخش جهان، ۵. قلمرو جهانی و کروی.
- جمهوری اسلامی ایران نجات مستضعفین جهان را از دست مستکبران عالم وظیفه خود می داند، که در قانون اساسی آن نیز آمده است.
- قلمرو های جغرافیایی مورد ادعای ایران شامل: ۱. جنوب غرب آسیا، ۲. آسیای مرکزی، ۳. منطقه قفقاز، ۴. منطقه خزر ۵. منطقه آکو میباشد. ایران می خواهد قدرت برتر این مناطق باشد.
- ولی در مناطق مزبور چند قدرت دیگر نظیر ترکیه، پاکستان، عربستان سعودی، روسیه و عراق وجود دارند که با ج.ا. ایران رقابت می کنند. این موضوع چالش ژئوپلیتیکی بزرگی برای ایران در این مناطق است.

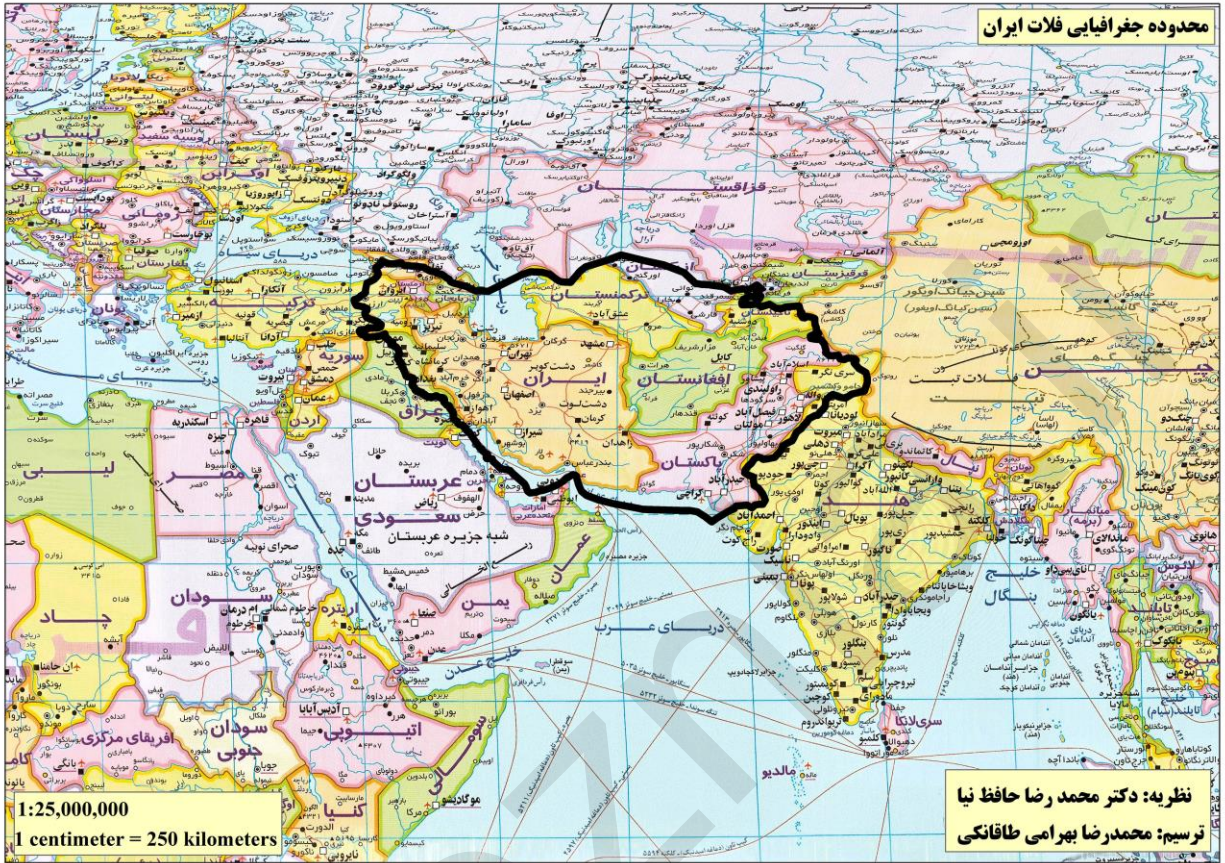
منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس

قلمرو ژئوپلیتیکی شیعی و جهان اسلام

محدوده فلات ایران و قلمرو ژئوپلیتیکی فرهنگ و تمدن ایرانی

قلمرو ژئوپلیتیکی جنوب غرب آسیا

کشور های مستقل منطقه آسیای جنوب غربی (۱۹ کشور) عبارتند از:
ایران، ترکیه، سوریه، عراق، اردن، لبنان، فلسطین اشغالی، عربستان،
یمن، عمان، امارات متحده عربی، قطر، بحرین، کویت، پاکستان،
افغانستان، آذربایجان، ارمنستان، گرجستان.

(بر اساس نظر جمعی اعضای هیات مدیره انجمن ژئوپلیتیک ایران)
(جلسه مورخ ۱۳۸۷/۴/۱۵)

سازمان همکاری اکو

منطقه ژئوپلیتیکی خلیج فارس:

- این منطقه از هشت کشور ایران، عربستان سعودی، عراق، کویت، قطر، عمان، امارات متحده عربی و بحرین تشکیل شده است. حوضچه آبی خلیج فارس بخش مرکزی این سیستم، و با هویت آب پایه است. بدلیل وجود ظرفیتهای و تعهدات، موقعیت و منزلت ژئوپلیتیکی ایران از همه برتر است. بخش شمالی خلیج فارس در مالکیت و حاکمیت ایران است. ولی جمهوری اسلامی ایران امکان فرآوری از ظرفیتهای خلیج فارس را در چارچوب یک نگرش منطقه ای نداشته است و سعی کرده به صورت یکجانبه از حقوقش دفاع کند. خلیج فارس در نیم قرن گذشته عمدتاً در مرحله سازه ژئوپلیتیکی بوده است و یا به سمت واگرایی توسعه یافته است. سوال این است که چرا تلاش های ایران در این حوزه نتیجه نداده و عملاً خلیج فارس برای ایران قلمرو ژئوپلیتیکی موثری نشده است؟

قلمرو ژئوپلیتیکی شیعی

- در این قلمرو جمهوری اسلامی خیلی فعال بوده است. زیرا نزدیک به ایدئولوژی آن است. جمهوری اسلامی ایران همواره به دنبال جذب و حمایت جامعه شیعیان جهان بوده است. شیعیان عمدتاً جمهوری اسلامی ایران را به عنوان مرجع جغرافیایی خود پذیرفته اند. بنابراین جمهوری اسلامی ایران، قلمرو شیعی را از هر گروهی (اثنی عشری، زیدی، علوی) بخوبی فعال کرده است. بطوریکه در برند سازی قدرت منطقه ای آن نیز موثر بوده است. ولی باعث برانگیخته شدن حساسیت و تقابل رقبای ژئوپلیتیکی آن یعنی دو قدرت سنتی منطقه (آمریکا و عربستان) و متحدان آنها شده است.

قلمرو تمدن ایرانی

- کشور ایران در سیستم تمدن و فرهنگ ایرانی از موقعیت ژئوپلیتیکی برتر برخوردار است. اجزای این سیستم شامل کشورهای: ایران، افغانستان، تاجیکستان و بخشی از کشورهای پاکستان، ازبکستان،

ترکمنستان، ارمنستان، آذربایجان، ترکیه و عراق (کردها) می باشد. بستر و کالبد جغرافیایی سازه تمدن و انسان ایرانی دقیقاً بر قلمرو فلات ایران به عنوان زیستگاه آن منطبق است.

- عید نوروز یکی از جلوه های تمدن ایرانی است و مشارکت این کشورها در ثبت آن را می توان از دستاوردهای این سیستم دانست. جمهوری اسلامی ایران به این سیستم کم اعتنا بوده است. زیرا پس از پیروزی انقلاب اسلامی با ایدئولوژی جمهوری اسلامی در تعارض پنداشته شده است. ولی بتدریج با آن کنار آمده است. رهبری جمهوری اسلامی ایران، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را مطرح کرده است. این بدین معناست که نمی توان روند توسعه کشور و اداره آن را فقط با الگوی اسلامی و یا فقط با الگوی ایرانی انجام داد. برای همین در این الگو می خواهند این دو هویت را با هم آشتی دهند و یک الگوی هویتی سنتزی را ایجاد کنند تا آن را به عنوان زمینه پیشرفت ملت و کشور ایران قرار دهند.

جمع بندی:

- جمهوری اسلامی ایران در قلمرو ژئوپلیتیکی خلیج فارس برای همگرایی منطقه ای چندان موفق نبوده است. ایران همچنین خواستار عدم حضور بیگانگان در این حوزه بوده و می باشد، که موجه بنظر می رسد.
- در قلمرو شیعی، بطور گسترده و بی پروا وارد عمل شده است، که علی رغم برخی موفقیتها، با واکنشهای تند رقبای ژئوپلیتیکی خود روبرو بوده است.
- در قلمرو تمدن ایرانی نیز از ظرفیتهای آن غفلت کرده است، ولی بنظر می رسد بتدریج در حال آشتی با این حوزه بوده و می باشد.